

Felvezetés a web-re a Rakott 2011.01.13-i adásához

A mai rendhagyó Rakott az emberi méltóságot elemzi. Aktuális, aggodalommal teli, de reményt keltő a témaválasztás. Aktuális, mert az emberi méltóság alapjoga, létünk gazdag jogi esszenciája az egyik lehetőség, melyre hivatkozva még a pénzügy-tárgyú törvények is megtámadhatók a kalodába zárt Alkotmánybíróság előtt. Aggodalom, hogy ilyen megtámadás nélkül egyéb jogaink is elvitathatóvá válnak. Reményt keltő azonban, hogy ilyen alapjogot védő indítvány már az AB elé került, érdemes róla beszélni. Nem igaz, hogy már csak a csoda segíthet. Csodák a mesében vannak, esetünk nem az egy életben egyszer elsülő kapanyél sansza. Az adás minősíti: mennyire vesznek bennünket emberszámba? Mennyire igaz, hogy jogunk és közünk van önmagunkhoz, döntéseinkhez, méghozzá több emberi jog és köz ez, mint a büdzsé feneketlen étvágya? Igaz-e, hogy a legtöbb és a legfőbb alkotmányos jogunk sérthetetlen és elidegeníthetetlen? Ennek a tiszteletben tartása és védelme volna az állam elsőrendű, pozitív kötelessége. Ez elvben határt szab még a parlament kapkodó-jogelvonó aktivitásának is. Így van ez? Ki van kiért? Lesz a témához kapcsolódó játék is.

Vendég: Dr. Takács Albert közjogász, tanszékvezető főiskolai tanár, volt helyettes ombudsman és igazságügy-miniszter. Műsorvezető Kolláth György.

Forgatókönyv a Rakott 2011.13-i adásához

Jó estét kívánok a KR hallgatóinak. A mikrofonnál Kolláth György. A mai, rendhagyó amatőr-óra az emberi lét legfőbb minőségével, az emberi méltósággal foglalkozik. Aktuális, aggodalommal teli, de reményt keltő a témaválasztás. Aktuális, mert az emberi méltóság alkotmányos alapjoga létünk jogi esszenciája. Az egyik lehetőség, melyre hivatkozva még a 2-4 hónappal ezelőtt hozott, pénzügy-tárgyú törvények is megtámadhatók a kalodába zárt Alkotmánybíróság (AB) előtt. Ott azután majd mérlegelik és eldöntik: ilyen címen és módon indokolt-e megakadályozni a pénz-behajtást. Az AB történelmi kihívások előtt áll. Biztonságba helyezheti a polgárok alapjogát, de tovább-ot is inthet. Ha az előbbi választja, illik ár Churchill háborús dicsérete, melyet a R.A.F. pilótáiról mondott. Soha nem köszöntek meg ilyen sokan ilyen sokat ilyen kevés embernek.

Aggodalommal teli a téma, mert ilyen megtámadás nélkül vagy annak elbukása után egyéb jogaink is elvitathatóvá válnak, zárójelbe kerülhetnek. /Ez történt már a magántulajdon tekintetében, melyre hivatkozva a költségvetési resztlikkel szemben nem lehet az AB elé menni. Ugyanez a helyzet a jogállam jogbiztonságával, avagy a közteherviselés „hátramosztásával” is - finansziális tekintetben./ A tét nagy. Mégis valamelyest reményt keltő a szitu, mert ilyen alapjogot védő megtámadás már több készült, s került az AB elé, érdemes róluk is beszélni. Nem igaz az a sajtóbeli tálalás, hogy már csak a csoda segíthet. Csodák a mesében vannak. Esetünk nem az egy életben egyszer elsülő kapanyél esélye. Végül, jó ezt azért is megtárgyalni, mert jelzi, minősíti: vajon mennyire vesznek bennünket emberszámba pl. a törvényhozás során? Milyen bánásmódot szánnak nekünk, miközben folyton miránk hivatkoznak? Mennyire igaz, hogy jogunk és közünk van önmagunkhoz, döntéseinkhez? Méghozzá több emberi jog és köz ez, mint a büdzsé feneketlen gyomra-étvágya. Igaz-e, köznapi valóság-e, hogy a legtöbb és a legfőbb alkotmányos jogunk sérthetetlen és elidegeníthetetlen? Azt az állam tényleg nem jó-dolgában, avagy átmeneti engedményként, életszínvonal pótléku biztosítja, hanem létezőként elismeri? Ennek is a tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű, pozitív kötelessége. Ez elvben határt szab még a parlament kapkodó, sarcot előíró aktivitásának is. Valóban? Legalább hagyna békén bennünket!? Tankönyvi tétel következik: *az államnak az alapjogok érvényesülésének előmozdítására, védelmére pozitív intézkedéseket kell foganatosítania. Ez objektív intézmény-védelmi kötelesség.* Így szubjektív okból, mert kell a pénz, nem léphető át – alkotmányosan. Erre tartunk vajon vagy az ellenkező irányba?! Adásunk mai vendége rövidesen felel rá.

Értelmiségi kesergés volna csupán mindez? Netán kommunista trükk, balliberális dodona? Nem! Annyira nem, hogy akár isteni eredete is levezethető. Szinte bárholonnan indulunk el, az időtálló, vallásokon, korokon, államokon és filozófiákon átnyúló gyökerekig, a közös elvi alapokig jutunk el. A méltóság és az emberiség fogalma közötti kapcsolatot a keresztény teológia alapozta meg. *A kereszténység megerősítette, hogy a Teremtő minden egyes, a saját képére alkotott embert egyenlő szeretetben részesít, akiket örökös testvériességre és közösségre szánt. A kereszténység - a judaizmust követve - az emberi méltóság koncepcióját egyetemes érvényűnek tekintette.*ⁱ Aquinói Szent Tamás számára az emberi méltóság együtt járt az *értelem rendjének megfelelő életvitellel.* Amennyiben az ember nem így tesz, vagyis bünt követ el, a méltóságát elveszítheti.ⁱⁱ Később, Kant a *méltóságot a jogrendszer alapjának is tekintette.* Kant megállapítása *a méltóság egyetemességéről és abszolút érték* voltáról számos alkotmány tételévé vált. A honi alkotmánybíráskodás is ezt tételezi. Következik egy idézet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatából, 1. cikk: *„Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek ésszel és lelkiismerettel bírva egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek.”* Erre mondjuk, hogy határozatlan határidejű feladat. Tény és igény egyszerre, sose lesz 100 %-ig kész és végleges, de épp’ ezért folyton törekedni kell rá. Ez a nagy totál-kép. Látni fogjuk, hogy a méltóság jogának lényeges rész-elemei, leágazásai, belső összetevői, így számon kérhető követelményei is vannak, volnának. És talán pont ott a baj. Sok kis ördög rejtőzik a csúf részletekben. Innen nézve talán még a Pokol is csak egy szauna.

Mindez a modern technológiák korában nem veszített a súlyából, hanem a veszélyek folytán új dimenziókba kerül, új kihívásokkal szembesül. Korszerű válaszokat igényel és nyújt a tudomány és a technika bővülő palettájához. A növekvő kockázathoz ui. nem kisebb, hanem fokozottabb védelem tartoznék. Axióma: *a nem lehet(séges) és a nem szabad eltérő tartalmak, fogalmak. Az első természet-tudomány, a második társadalom-tudomány.* Továbbra is az emberi méltóság prioritását tisztelve érdemes válaszokat találni, például az elektronikus megfigyelés és adatbázis-kezelés, a magzati kísérletek, a különféle biobankok, a szelektív abortusz, az emberi génállomány manipulációja, vagy a szervátültetések által fölvetett etikai és jogi kérdésekre. Dilemma: a modernkor bővülő technikai lehetőségei mellett vajon - a jog eszközeivel - megvédhető-e az ember méltósága? Nincs más jó út! A jog sem marad ebben magára. A válasz így is nehéz, mégis igen: egyszerre kell biztosítani a tudományos fejlődés lehetőségét és az emberi méltóság védelmét. Konfliktusuk esetén a méltóság jogáé az elsőbbség. Kockázatot jelző példák: szervkereskedelem, a születendő gyermek nemének megválasztása a rossz „valóság” kiiktatása révén. Nem minden megengedhető, amit fizikailag már meg lehetne valósítani. A cél nem szentesíti az eszközt.

Nem pusztán arról van szó itthon, most, hogy jó vagy rossz a már elköltött, többmillióos pénzek 98 %-os, visszamenőleges, részrehajlóan igazságosztó és szankció-jellegű megadóztatása. Arról sem szimplán, hogy einstand érheti-e bárki kötelező befizetését, vagy az arra épülő alkotmányos várományát mohó fiskális okból, érdekből. Hanem az a kérdések kérdése, hogy ki a valódi gazda és döntnök: a szuverén-autonóm polgár a saját ügyében, avagy helyette és fölötte egy paternalista állam, mely csak virtuális „szabad választás” címén megsértálat és megrövidít. Mégis: ki van kiért – ez a vízválasztó, s egyben az alapjog alapkérdése! Aki válaszol: Dr. Takács Albert kolléga. **Szervusz Tanár úr, köszöntelek a stúdióban, a hallgató nevében is köszönöm, hogy eljöttél.**

Rövidesen visszatérünk az adás bevezető gondolataihoz. Ám előbb, még szünet előtt következik a vendég szokásos derüs bemutatása. Takács Albert 55 éves jogász és szociológus. Előbb a Jogtudományi Intézetben dolgozott, majd a Miskolci Egyetem Jogi Karán. 21 éve a Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Karának tanára. Része volt abban, hogy az Alkotmánybíróság foglalkozzék az emberi méltósággal összefüggésben az eutanázia jogi problémáival. Egykori helyettes ombudsman, volt rendészeti és igazságügy-miniszter. Vezető állami tisztségviselőként aggasztónak találta a rendőrök munkakörülményeit. Kritikát is megfogalmazott a 2006. év őszi rendbontások hatósági reakcióit illetően. Jó javaslatokat tett a gyülekezési törvény korszerűsítésére. Főbb szakterületei: alkotmányjog, közigazgatási jog, alkotmánytörténet, a politikai filozófia története. Kedvtelése: minden nap egy óra szépirodalom olvasása, zene, utazás. Kuncogva olvastam a mániáját, ami a tisztaság. Rokonlelkek vagyunk, semmit sem bízok én se az öntisztulásra.

Mondd Albert, egyelőre slágvortokban, milyennek látod az emberi méltóság jogának érvényesülését itthon és a világban? Egyszerűen: hogyan szemléltethető ez köznapi példákon? Rövid közszolgálati-kereskedelmi szünetet tartunk, de jövőnk vissza. Folytatódik a műsor, kódneve: Rakott. Vendég: Takács Albert.

Mit szólsz a bevezető mondatokhoz, kategóriákhoz? Így:

1) Jogászként és szociológusként hogy látod, mit foglal magában a méltóság emberi joga? Valóban kút, sok más emberi jog kiinduló pontja ez? És mert ennyire „gazdag”, Faraday királyi példabeszédének mintájára meg is adóztatható?

2) Miben nyilvánul meg ez? Mi lenne, ha elvitathatnák tőlünk? Mi az, hogy általános személyiségi jog, anyajog, önrendelkezés, cselekvési szabadság, önazonosság, a magánszféra védelme, a megélhetési minimum állami biztosítása? Vannak és jöhetnek még további rész-jogok is belőle: pl. a sport, a művészet, a vérségi származás kapcsán és körében?

3) Vele kapcsolatban mi jelent a szubszidiaritás? Van ország, ahol ezzel összefüggésben a boldogsághoz, illetve a boldoguláshoz való jogot is emlegetik, illőnek tartják. Te vajon hogy boldogulsz vele?

Kb. félidőben vagyunk, most tartunk egy kis szünetet, de rögtön utána folytatódik a Rakott Takács Alberttel. Gördül tovább a Rakott, téma az emberi méltóság, vendég Takács Albert tanár úr.

1) Hogyan kommentálnád az AB 1991-es határozatának kulcsmondatát: van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember alany marad és nem válik eszközzé, tárggyá?

2) És ezt a másikat: ellentétes az emberi méltósághoz való alapvető joggal, ha valakivel szemben kellő alap nélkül alkalmaznak hatósági kényszert, s ezáltal az állam indok nélkül avatkozik be a magánszféra körébe tartozó viszonyokba?

3) Pillantsunk a határainkon túlra. Nyugat-Európa előttünk jár, demokratikus alapértékeit jobban tiszteli és oltalmazza. A Lisszaboni Szerződés IA. Cikke szerint az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok - ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait - tiszteletben tartásának értékein alapul. Az Alapjogi Charta preambuluma szerint.... az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan és egyetemes értékein alapul, a demokrácia és a jogállamiság elveire támaszkodik. Tevékenységei középpontjába az egyént állítja.... Ugyanitt az 1. cikk szerint az emberi méltóság sérthetetlen. Tiszteletben kell tartani, és védelmezni kell. Tanár úr, mit fűznél ezekhez tényként és igényként?

Strasbourg és Luxemburg, az Unió két fő igazságszolgáltató szerve is precedensekkel idézhető. Talán egy ilyenre van idő: A Strasbourgi Bíróság 2007. évi ítéletének két kiemelése: „a méltóság elve áthatja az egész Egyezményt, annak ellenére is, hogy az Egyezmény szövege kifejezetten nem említi... az Egyezmény legalapvetőbb lényege az emberi méltóság és az emberi szabadság tiszteletben tartása.” Nota bene: expressis verbis nincs is benne ilyen szó, miként nincs benne a honi alkotmányban sem a hatalommegosztás kifejezése, mégis döntő prioritás volna ott és itt is. Nem a szavakon, hanem a szándék komolyságán múlik.

Te hogy látod, amit itthon mindebből elsíkálhatnak, azt az Unió szervei előtt meg lehet vívni, még ha lassan és nehezen is, vagy sem? Jó az, ha végső mentsvárnak már csak a külföld marad?

Ismét tartunk egy kis szünetet, de jövünk vissza. Folytatódik adásunk, fedőneve: Rakott, vendége Takács Albert. A folytatásban két hazai aktualításra, konkrét törvényi problémára térünk ki, majd előre tekintünk.

1) Az ún. második, 98 %-os különadó törvényről elfogadod vagy vitatod egy AB-indítvány fő tételét. Így: a támadott törvényhelyek az önrendelkezés, a cselekvési szabadság tartalmát szélsőségesen, végletes módon, sőt a közteherviselés axiómájától idegenül, büntetésszerűen kiüresítik, ráadásul évekre visszanyúlóan, azaz alapjog lényeges tartalmát a jog helyett az igazság(uk) nevében korlátozzák. Mindezt alkotmányosan releváns, kellő indok, azaz szükségesség nélkül, ugyanakkor aránytalan mértékben, 98 %-ban. Nincs métséget jelentő közjogi jelentősége annak, hogy arra „jelenidejűleg” atalan 5 évre visszamenőleges hatállyal, már lezárt jogviszonyokat megbontva kerül-e sor, bár ez utóbbi opció még durvább. Egyszerűsítsük le végletesen: ha az ember méltósága révén egész életében autonóm döntéseket hoz, jogviszonyokat létesít, s így pl. jogszerűen felvesz majd elkölt X összeget, utólag megvonható-e, visszakerhető-e ez hatósági vetületben? Elvitatható-e jogilag visszamenőlegesen az egyén döntésének teljessége, igazságossága, mert ha igen, az azt jelenti: mégsem volt a személy önrendelkezése, szuverenitása, méltósága birtokában. Szerinted?

2) Nézzük a második gombócot! A magánnyugdíj II. törvényt támadó AB-indítvány is részben az emberi méltóság jogának sérelmét írja. Az a bornírt rendelkezés a törvényben, hogy a magánnyugdíj rendszerben maradni szándékozónak - személyazonosságának ellenőrzése céljából személyesen, a nyugdíjbiztosítási igazgatási szervnél kell nyilatkoznia. Kulcs-szó: a személyazonosság ellenőrzése. Van, ahol a szolgáltató szektorban, gyáván, félve a csalóktól 3-4 igazolvány-félét kérnek. Másutt, pl. ingatlan-vételkor a műhibáért felelős jogi szakember közreműködése érvényességi kellék. Ott oka van, sőt tere és értelme. Hát itt? Képviselet, formalizált, írásos ügyintézés kizárt. Miért? Szabad választásként, amde csak! Idézet az indítványból: Célja a valódi, felelős, paternalista nyomásgyakorlástól mentes önrendelkezés kiüresítése, megnehezítése, az ügyfél jogai gyakorlásától való elkedvetlenítése, egyfajta kiszolgáltatása a közhatalomnak. Ez nem fér össze a Törvény pozitívnaak vélhető, ígért céljával: a szabad választással. A szabad választás ui. önrendelkezés, s mint ilyen az egyenlő emberi méltóság lényege. Feloldhatatlan ellentmondás van a Törvény írott célja és adott megoldása között. Kaptam egy abszurd egybevetést, ellenvetésként. Rémes, de tanulságos. Ennyi erővel, azonos logika szerint azt is kimondhatnák törvényben, hogy ha X év Y hónapjának Z napjáig férj és feleség együtt, személyesen (!) nem kéri nyilatkozatban a polgármesternél a házasságuk fenntartását, akkor az másnap megszűnik, s pl. az asszony nem is viselhetné tovább férjezett nevét!?! Ne becsüljük le a jogalkotásban a bornírt utalások, megoldások, precedensek húzó hatását, ártó erejét! Igaza lehet az indítványnak, avagy bármit megtehet a közhatalom a neki amúgy is alávetett ügyféllel? Lehet ez az alávetés kiszolgáltatottság is? Szerinted?

3) A globalizáció, a terrorizmus, az ellenőrizetlen migráció, a bajok idején felerősödő kisebbség-ellenesség vajon ebben a században mit indokol az alapjogok terén? Hátra arc! következzenek, vagy legyen újra axióma: még mindig a közhatalom áll a civil társadalom, az adófizető és választópolgár ellenőrzése alatt, és nem fordítva. Amihez jogunk van, ahhoz közünk is legyen, még ha az erőlködő állam tótágast áll is! Mi a Te prognózisod e téren?

4) Végül, szerinted az emberi méltóság joga szempontjából kell-e új alkotmány? Új normákat kell-e itt kiötlenni, netán a meglévőket visszább nyesni, avagy sokkal inkább és sokkal jobban komolyan venni mind a honi, mind az uniós normákat?

A téma nem merült ki, de az adásidő igen. A hallgató játékos agytorna-feladványa következik: fókuszában az ember és az ő méltósága áll. 1) Kiket, főleg milyen tisztségviselőket illettek anno a „dignitas” kifejezéssel? Válasz: főként Rómában, a köztársasági korban alkalmazták a „dignitas” /méltóság/ jelzőt kimagasló személyiségekre, így pl. a questorokra, a cenzorokra, a magisztrátusokra, a szenátorokra, de ez illette magát a szenátust is. 2) Ki vallotta ezt? A méltóság ideája olyan etikai kategória, amely tartalmazza az egyén arra vonatkozó képességét, akaratát, hogy ösztönein felülkerekedve az ésszerűség törvénye felé közeledjék. Válasz: Friedrich von Schiller filozófus. 3) Honnan való ez a idézet: „...az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan, egyetemes értékein alapul.” Válasz: az Európai Unió Alapjogi Chartájának preambuluma írja ezt.

Tanárr úr nem mondhatja meg a jó választ: az a hallgatót illeti. Köszönöm, hogy itt voltál Dr. Takács Albert kolléga. Együtt köszönjük meg a hallgató figyelmét és a rádió technikai stábjának: Árva Brigittának és Józsa Péternek a segítő közreműködést. Kellemes 13-át kíván a babonásoknak, egyben minden Veronikát névnapján, szeretettel köszönt Kolláth György. A viszont-hallásra egy hét múlva. Január 20-án az alkotmánybíráskodással foglalkozunk: na vajon miért is?!